

ményét ilyen rövid uton eltörölni. De nem is kívánták s a második vagyis okt. 6-iki egyezségben meg sem említik, olyan természetesnek tekintették, hogy a többi ott szabályozott törvényes jobbágyterhekkel együtt ezt is viselni tartoznak.

Ilyen képtelenségekre jut a szerző, midőn fejtegetéseit nem az egyezség eredeti szövegére, hanem egy értelmetlen fordításra fekteti. Nincs ugyan idóm a fordítást pontról pontra egybevetni az eredetivel, de bizonyára többi része sem lesz jobb a fentebbi idézetnél. Egy helyen a capecia-t keresztnek fordítja, ami pedig kepc vagy kalangya; tehát jóval nagyobb a keresztnél s így egészen más, ha a jobbágy 20 kalangya, mintha 20 kereszt után köteles 1 frtot tized fejében fizetni. Gombos a rossz, téves, sok helyt érthetetlen fordítást (ugy látszik csak a bevezetést, melyet Benedek röviden közöl, vetette egybe az eredetivel s míg az utóbbi Farrarit említ, ő Farnasit — így van a latinban helyesen — mond, máskülönb a Benedeknél s a Gombosnál levő szöveg minden pontjában, melyet összehasonlítottam, szóról-szóra egyezik) tette fejtegetései alapjává s természetes, hogy e fejtegetések tévesek, értéktelenek. Nem is foglalkozom tovább velök s csak azt emelem ki, hogy a lázadás folyamára vonatkozó apró adatok a könyvben elég szorgalmasan összegyűjtvék, egyes írók hibás adatai helyreigazítvák, ámbár szerző a nyers adatokat inkább csak egymás mellé állítja, de föl nem dolgozza. Pedig a tárgy rendkívül érdekes és fontos. Gombos jól tenné, ha tovább is foglalkoznék véle s idővel az eredeti okiratokra támaszkodva s a modern tudományosság segédeszközeivel fölszerelve újra kidolgozná. Jelen alakjában a munka alig valamivel járul az 1437-iki emlékezetes paraszt-lázadás homályainak eloszlatásához.

Acsády Ignác.

Colectivismo agrario en Espana. Partes I y II. Doctrinas y hechos. Por **Joaquín Costa**, abogado del ilustre colegio de Madrid. — Madrid 1898 Nagy 8-rét IV. + 608 lap. Ára 12 peseta (= 5 frt o. é.).

„Colectivismo agrario“ alatt szerzőnk azt az idealisztikus társadalmi állapotot érti, melynek megalapítását egyéb írókon kívül az amerikai Henry George (a *Progress and Poverty* híres szerzője) és a skót Dr. A. R. Wallace sürgették s ez utóbbi író művének czime: *The Nationalization of Land* találóbban jelöl meg. E két írónak, azonkívül elődeik és utódaiknak teoriáival foglalkozik az előttünk fekvő munka első része s azért szorosán véve nem is tartozik a jelen folyóirat érdekkörébe. De a szocialisztikus tanok támogatására szerző a történelemre hivatkozik és mélyen belémarkol a történelmi adatok tömegébe. Művének második részében azután „Hechos“ („Tények“) czímen mintegy 340 lapot (tehát többet a munka felénél) a spanyol történelem lapjairól összehöngészett agrártörténelmi adatok ismertetésének szenteli s ez a

rész persze fölötte nagy érdekléssel bír reánk nézve. Egy harmadik részt is ígér, de ennek csak a cím lapja került a jelen kötetbe „Critica“ czimén. Előszó nincs a könyvhez és azért csak combinációkra, illetőleg találgatásokra vagyunk utalva e harmadik rész jövőendő sorsát illetőleg. Az efféle pongyolaság azonban karakterisztikus vonása a spanyol jellemnek.

A bennünket érdeklő második rész 13 fejezetre oszlik, melyek 5-től 17-ig vannak számozva.

Az ötödik fejezetben mindenekelőtt is „Presuras y escalios“ czimén az első foglалás azon neméről értekezik szerző, melyet ő „ocupación por el trabajo“-nak, azaz a „munkába vétel utjánai foglалás“-nak nevez. „Presura“ egyáltalában „elfoglалás“-t jelent. Az „escalios“ aragon szó, épúgy mint származéka, a „scaliare“ ige is, mely annyit jelent, mint „disponere terram ad cultum“. E foglалás-nem eredetileg az egész fél-szigeten divott és bizonyos formában divik jelenleg is, de „klasszikus hazája“ (el pais clásico de ella) mégis Spanyolhon észak-keleti vidéke, és egyáltalában az Ebro folyó völgye: Aragon, Navarra, Catalania. Törvényes jogerőre Don Jaime el Conquistador, Árpádházi Jolánunk királyi férje emelte azt 1247-ben a Huescaban tartott aragoni Cortesben. Ezen statutum szerint, ha valaki a hegységben vagy sívatagban (vadonban, in eremo sive in monte) földet foglалt (signaverit) és azt a foglалás idejétől számított 60 nap lefolyása előtt munkába vette, az övé maradt (valeat sibi quantum araverit); de csak addig, míg művelte az illető földet. Szerző példákkal illusztrálja fejtegetéseit Aragon, Navarra, Vizcaya, Castilla, Extremadura, Asturiasból és máshonnan.

De nemcsak szántóföldet, hanem kaszálót is foglалhatott magánhasználatra a közös rétekből, a mint ezt szerző egy különös paragraphusban „Acotamientos privados de pastos Communes“ czim alatt kimutatja, hol az „acotamiento“ szó annyit jelent, mint „ocupacion individual“.

Érdekes továbbá a lakosok az a joga egyes vidékeken, hogy a közös területen gyümölcsfákat ültethetnek (rendesen gesztenye-fákat) és azok gyümölcsét magántulajdonuknak követelheték. L. az „Arboles privados en suelo común.“ czimű paragraphust.

A 6. fejezetben, melynek czime „Cotos fijos a censo publico“, szerző a foglалás egy más nemét tárgyalja t. i. azt, midőn az egyén valami felsőbb hatóság egyenes engedelmével foglал el földterületet. Véleménye szerint ez bizonyos vonásaiban leginkább hasonlít a Canada és az éjszakamerikai Egyesült-Államok jól ismert „homestead“ intézményéhez, vagy a Hannover és Westphaliában honos „Hof“-hoz, vagy a Pyrenék hegyláncolatának spanyol lejtőin található „heredamiento“-hoz.

A hetedik fejezet tartalmát már a cím „Tierras patrimoniales de la Municipalidad“ is eléggé világosan mutatja, szintugy a nyolczadikét is „Tierras comunes del vecindario“, hol ez utóbbi szó alatt „lakosság“-ot kell értenünk, mert a „vecino“ szó eredeti értelme „lakos“ (a vicus szóból) és nem „szomszéd“, mint azt egy írónk otthon nemrég lefordította.

A kilenczedik fejezet elején fölsóhajt Costa, hogy ámbár az orosz „mir“-ről már egy egész könyvtár íródott össze, Spanyolországban hosszú századokon át megöszültek (en España peina canas de muchos siglos) anélkül, hogy tudtak volna valamit érről az intézményről, kivéve amit a Dnyeper folyó partvidékeiről hallottak, pedig ez intézménynek szakasztott mása megvolt és még megvan mai napság is az iberiai félszigeten. Szerző több fejezetben foglalkozik e tárgygyal és a vele összefüggésben álló dolgokkal, melyek közül különösen a 12. fejezet „Origen de la comunidad agraria en Espana“ érdemel figyelmet.

Egy további fejezet (XIII. Privilegio ó derecho de posesión) a tulajdonjogról; egy másik a közös legelőkről és a vetések forgatásáról (XIV. Compascuo y derroxa de mieses) és egy harmadik a vizek közösségéről (XV. Comunidades de aguas) szól. Ezt azonban nem a halászati közösségek fejezete (XVII. Colectivismo pesquero) követi, amint ezt a logikai sorrend követelné, hanem egy fejezet a különféle gazdasági confraternitosokról vagy testvériségekről (XVI. Cofradias ó hermandades).

A számos jegyzetben adott sok idézés utján a figyelmes olvasónak módjában áll a tárgy spanyolhoni bibliographiájával megismerkedni és tanulmányait, ha ugy tetszik, az apróbb részletekre kiterjeszteni.

Kropf Lajos.